

**MINTAQA IQTISODIY TIZIMINI BARQAROR O'SISHINING ASOSIY
TAMOYILLARI VA RAQAMLI IQTISODIYOTNING AGRAR SOHANI
RIVOJLANTIRISHDAGI O'RNI**

N. N. Ibragimov,

i.f.f.d, dotsenti Qarshi davlat texnika universiteti Axborot
tizimlari va texnologiyalar kafedrası

Annotatsiya

Ushbu maqolada mintaqah iqtisodiyotini davlat tomonidan tartibga solinishi uning tamoyillari, takomillashtirish usullari va mexanizmlari o'rganilgan.

Kalit so'zlar: mintaqah, mintaqaviy siyosat, mintaqah iqtisodiyoti, bozor, bojxona.

Kirish

Mamlakatimizda barqaror va samarali iqtisodiyotni shakllantirish borasida amalga oshirib kelinayotgan islohotlar bugungi kunda o'zining natijalarini namoyon etmoqda. Jumladan, qisqa vaqt ichida iqtisodiyotda chuqur tarkibiy o'zgarishlarni amalga oshirish, aholi daromadlarining o'sishini ta'minlash, samarali tashqi savdo hamda investitsiya jarayonlarini kuchaytirish, qishloq xo'jaligini isloh qilish, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasini barqaror rivojlantirish, bank-moliya tizimi faoliyatini mustahkamlashda ahamiyatli yutuqlar qo'lga kiritildi. O'zbekistonning xalqaro iqtisodiy maydondagi nufuzi va mavqei sezilarli darajada va muntazam oshib bormoqda. Bunda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev tomonidan ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish strategiyasining puxta ishlab chiqilganligi, iqtisodiy

islohotlar maqsadi va vazifalari, amalga oshirish yo'llarining aniq va to'g'ri ko'rsatib

berilganligi bosh maqsad yo'lidagi yutuq va marralarning salmoqli bo'lishiga imkon yaratdi.

Bozor iqtisodiyoti rivojlanib va takomillashib borayotgan sharoitda hududiy mutanosiblikni ta'minlash masalasi muhim iqtisodiy ahamiyat kasb etadi, bunda davlat mutanosiblikni ta'minlashda bevosita va bilosita ishtiroki zarur bo'ladi.

Ma'lumki, iqtisodiyotni boshqarishning tartibga solish usulida davlat o'zining ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy mexanizmlari orqali mamlakatda hududiy mutanosiblikni ta'minlashda faol ishtirok etadi. Mazkur paragrafda davlatning hududiy mutanosiblikni ta'minlashning iqtisodiy mexanizmlariga alohida e'tibor qaratamiz. Davlatning hududiy mutanosiblikni ta'minlashida iqtisodiy mexanizmlari tarkibining asosida moliya siyosati yotadi. Chunki, moliya siyosati-bu davlatning muhim faoliyati hisoblanib, moliyaviy mablag'larni shakllantirish va mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini inobatga olgan xolda ularni taqsimlash va samarali foydalanishga qaratilgan iqtisodiy munosabatlarning yig'indisidir. Davlat mazkur munosbatlarni amalga oshirish jarayonida bevosita hududiy mutanosiblikni ta'minlashga alohida e'tibor qaratadi. Ta'kidlash joizki, davlatning moliyaviy siyosati mamlakatni iqtisodiy rivojlantirishni ko'zda tutadigan byudjet, soliq, bojxona va pul-kredit siyosatni o'zida mujassamalashtiradi. Mintaqaviy mutanosiblikni ta'minlashda moliya siyosatining asosiy yo'nalishi sifatida joylarda moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish, moliyaviy tizim sohalari o'rtasida qayta taqsimlash va nazoratni amalga oshirish bilan bog'liq moliyaviy munosbatlarni

tashkil etishga qaratiladi. Bundan tashqari, moliyaviy siyosatning asosiy yo'nalishi o'z maqsadiga ko'ra, byudjet, soliq, bojxona va pul-kredit siyosatlarini ham qamrab oladiki, bu davlatning o'z oldiga qo'ygan maqsad va vazifalarini to'laqonli amalga oshirilishiga bevosita yordam beradi. Jumladan, mamlakatda mintaqaviy mutanosiblikni ta'minlashda byudjet siyosatining asosiy yo'nalishlari sifatida byudjet tizimini moliyaviy ta'minlash, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga shart-sharoitlar yaratish, jamiyat a'zolarining kam ta'minlangan qatlamini ijtimoiy himoyalash, mamlakatning moliyaviy barqarorligini qo'llab-quvvatlash kabi masalalarni o'z ichiga oladi. Mamlakatda iqtisodiyotning shunday bo'g'inlari mavjudki, ular umuman jamiyat uchun zarur, biroq, korxona, tashkilot, xususiy tadbirkorlarning moliyaviy holatiga ko'rsatadigan manfaatdorligi to'g'ridan-to'g'ri sezilmaydi. Bular asosan hududiy mutanosiblikni davlat tomonidan tartibga solish mexanizmiga ta'sir ko'rsatuvchi asosiy omillardan biri bo'lib ham hisoblanadi. Bularning tarkibiga mamlakatdagi infrastruktura ob'ektlari, xom-ashyo va energetika tarmoqlari, fundamental fanlar kiradi, ular odatda korxona, tashkilot va

International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences

Hosted online from New York, USA

Website: econfseries.com

2nd October, 2025

xususiyl tadbirkorlarga moddiy foyda keltirmaydi, lekin davlat hisobidan qoplash muddati uzoq bo'lgan katta miqdordagi kapital qo'yilmalarni talab qiladi. Shuning uchun ular to'liq yoki qisman davlat ixtiyoriga beriladi va iqtisodiyotning davlat bo'g'inini tashkil etadi.

Yuqoridagilarning barchasi hudulararo mutanosiblikning bozor mexanizmlarini shakllanishi va rivojlanishida katta yordam beradi. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shundan dalolat beradiki, hududlararo mutanosiblikni ta'minlashda bozor mexanizmlari samaradorligini oshirishda davlat quyidagi iqtisodiy vazifalarni bajaradi:

- raqobatchilik shartlari va qoidalarini belgilash, unga sharoit yaratib berish;
- resurslar taqsimoti ustidan umumiy muvozanatlikni ta'minlanishini monitoring qilish;
- hududlararo transport kommunikatsiyasini shakllantirish;
- infrastrukturani rivojlantirish;
- hududlardagi kichik biznes va xususiyl tadbirkorlik sub'ektlariga teng huquqiy imtiyozlar berish;

Umumiy holda iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solishning asosiy maqsadi esa

quyidagilardan iborat.

1. Iqtisodiy va ijtimoiyl barqarorlikka erishish.
2. Bozorni amal qilishi uchun qulay sharoit yaratish.
3. Iqtisodiy o'sishning barqaror darajasini ta'minlash.
4. Iqtisodiyotda tarkibiy o'zgarishlarni boshqarish.
5. Ijtimoiyl taraqqiyotni ta'minlash.
6. Ekologik va demografik muammolarni hal etish va boshqalar.

Ushbu maqsadlarga erishish uchun esa davlat tomonidan mamlakat milliy iqtisodiyotiga turli usullar va vositalar orqali aralashuvi talab etiladi.

Bularga qo'shimcha ravishda esa respublikamizda tashqi iqtisodiy faoliyatni rag'batlantirishga qaratilgan quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur deb o'ylaymiz.

- ✓ Tashqi iqtisodiy faoliyatni yanada erkinlashtirish.
 - ✓ Tashqi iqtisodiy faoliyatni tartibga solishning notarif yoki ma'muriy tizimini ijobiy tomonga o'zgartirish yo'llarini ko'rib chiqish.
 - ✓ Tarifli tizim samaradorligini har tomonlama tahlil va tadqiq etib, o'zgartirishlar kiritish.
 - ✓ Eksport va import bojlarni maqsadga muvofiq holda belgilash yo'llarini ko'rib chiqish.
 - ✓ Eksportni rag'batlantirish va xorijiy sarmoyalarni jalb etishga yo'naltirilgan soliq mexanizmini takomillashtirish va hokazo.
- Mintaqaviy mutanosiblikni ta'minlashda davlatning iqtisodiyotga aralashuvi ma'lum jihatdan salbiy oqibatlarni ham keltirib chiqarishi mumkinligi sababli ko'proq hududiy mutanosiblikni ta'minlashning bozor mexanizmlarini shakllantirishga ko'proq e'tibor qaratish katta ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Mintaqani ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini tartibga solishda sifatli analitik ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini tartibga solishda sifatli analitik (tahlil) va prognoz ishlanmalarni muhimligini hisobga olgan holda, viloyat iqtisodiyotini tahlil qilishda va prognozlashtirishda tuman-shahar-viloyat sxemasi bo'yicha pastdan yuqoriga tomon xarakatlanishga bag'ishlangan uslubiy yondoshuvlar tavsiya etiladi. Tavsiya qilinayotgan o'tishning asosiy qoidalari bo'lib, davlat manfaatlari ustunligiga rioya etish, barcha turdagi mulk va turli darajalarda xo'jalik yuritish uchun korxonalarga qulay shart-sharoitlarni shakllantirish, mintaqani bir butun, yaxlit sifatida yondoshgan holda, rivojlanishni kompleksligi va mutanosibligini ta'minlash hisoblanadi. Mintaqaviy statistikaning sifati va ob'ektivlik darajasini pastligi hisobga olgan holda, amaliyotda vaziyat, muammo va alohida hududlarni rivojlantirishni prognozlashtirish bo'yicha tadqiqotlarni olib borishda anketa so'rovi usulidan keng foydalanish taklif qilindi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. –T.: "O'zbekiston" nashriyoti. 2021-y. –461 b.
2. <https://dtai.tsue.uz/index.php/dtai/article/view/v2i424>
3. Вебер, А., Хоутеллінг, Г., Кристаллер, В., Куклінський, А., & Робсон, . Теоретико-методологічні основи регіоналістики.
4. Тюнен И.Г. Изолированное государство. Москва, Экономическая жизнь.,
5. Ibragimov, n. N. (2021, april). An imitation model of the development of public utilities. In archive of conferences (vol. 19, no. 1, pp. 18-20).
6. Muxammadiyeva Yu.Yu. Mintaqa salohiyatini oshirishda innovatsiyalar va investitsiyalarni rag'batlantirishda klaster yondashuvining o'rnini. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14871999>.